

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Стефан Тодоров Сивков, дм

Катедра по анатомия, хистология, цитология и биология

Медицински университет-Плевен

Относно: дисертационен труд за присъждане на ОНС „Доктор” в област на висше образование: 4. Природни науки, математика и информатика, професионално направление: 4.1. Биологически науки, научна специалност: Антропология

Автор: Боян Валентинов Кирилов

Тема: „ОСНОВНИ АНТРОПОЛОГИЧНИ ПРИЗНАЦИ И ПРОБИВ НА ПОСТОЯННИТЕ ЗЪБИ ПРИ ДЕЦА И ПОДРАСТВАЩИ ОТ 5 ДО 12 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ ”

Научни ръководител: Доц. Ивайла Иванова-Пандурска, доктор (ИЕМПАМ-БАН),
Научен консултант: гл. асистент Яница Жечева, доктор (ИЕМПАМ-БАН)

1. **Общо представяне на процедурата и докторанта.** Със заповед № НО-05-05-6/2.10.2025 г. на Директора на ИЕМПАМ-БАН съм определен за член на научното жури във връзка с процедурата за защита на дисертационния труд на тема „Основни антропологични признаци и пробив на постоянните зъби при деца и подрастващи от 5 до 12 годишна възраст” за придобиване на ОНС „Доктор” в област на висше образование 4. Природни науки, математика и информатика 4.3. Биологически науки, докторска програма Антропология. Автор на дисертационния труд е Боян Валентинов Кирилов – докторант в самостоятелна форма на обучение към секция „Антропология и анатомия” на ИЕМПАМ-БАН с научен ръководител доц. Ивайла Иванова-Пандурска, доктор (ИЕМПАМ-БАН). За изготвяне на рецензията получих материалите, изискващи се от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени заемане на академични длъжности в ИЕМПАМ-БАН.

Докторантът Боян Валентинов Кирилов е роден в гр. София, където завършва средното си образование. През 2019 г. завършва образованието си в Медицински университет-София, Факултет по дентална медицина с магистърска специалност „Лекар по дентална медицина”.

От 2019 до 2024 г. работи като лекар по дентална медицина в АГППМП “Сид” Денти ООД, гр. София. От 2024 до сега е управител в АИПДП „Денталица“, София и работи като лекар по дентална медицина.

Зачислен е като докторант на самостоятелна подготовка в Секция „Антропология и анатомия“ на ИЕМПАМ-БАН за срок от 3 (три) години (от 01.01.2020 г. до 01.01.2022 г.) със заповед на Директора на ИЕМПАМ № РД-15-7/29.01.2020. Отчислен е от докторантура с право на защита със заповед – РД-15-116/27.11.2023 г. след успешно премината вътрешна защита.

2. Актуалност на темата. Кефалометричните характеристики отразяват спецификата на физическото развитие на децата и подрастващите през различните възрастови периоди. Те са необходим елемент за установяване на закономерностите при растежа и развитието и мониторинга на здравословното им състояние. Дисертацията е посветена на изследването и характеризирането на връзката между кефалометричните размери и процеса на пробив на зъбите, като важни показатели за нормалното развитие на лицево-челюстната област на детето.

3. Познаване на проблема. Уводът, приведените основни сведения за растежа и развитието при деца и подрастващи, както и проучвания, анализиращи връзката между пробива на постоянните зъби, кефало- и соматометричните признаци и телесната охраненост, наред с творческото използване на цитирания литературен материал показват познаване на състоянието на проблема, третиран в дисертацията от докторанта.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите. Дисертационният труд е структуриран според общоприетите изисквания - въведение, литературен обзор, цел и задачи, материал и методи, резултати, обсъждане, изводи. Представен е на 134 страници и е онагледен с 25 таблици и 28 фигури. Цитирани са 165 литературни източника, от които 41 на кирилица и 124 на латиница .

В Литературния обзор е направен исторически преглед на проблема, като са анализирани резултатите на редица автори за характеристиката на физическото развитие. Приведени са данни от научната литература за различни схеми за периодизации на постнаталната онтогенеза на човека. Достатъчно подробно са представени антропологичните изследвания при деца и подрастващи и оценка на телесния състав чрез индекса на телесна маса. Направен е преглед на данните за кефалометричните размери и индекси, използвани за контрол на нормалното възрастово развитие и своевременно установяване на вродени или придобити аномалии в лицево-челюстната и ортодонтска практики. Проследени са изследванията върху промените в антропологичните размери ръст, телесно тегло и индекс на телесната маса при деца и подрастващи, които отразяват особеностите в растежа и съзряването през различните периоди. Отбелязан е недостатъчният брой изследвания насочени към зъбното развитие. Зъбният пробив е един от важните индикатори за нормално развитие на лицево-челюстния комплекс, както и на отделните зъби и за определяне на биологичната възраст и зрялост на индивида.

Направеният анализ на прегледаната специализирана литература показва актуалността и значимостта на една съвременна оценка на физическото развитие, включително и зъбен статус на деца от 5 до 12 годишна възраст, което ни даде основание да формулираме целта и задачите на настоящия дисертационен труд.

Целта на настоящото проучване е чрез антропологични методи да се проучи и характеризира спецификата на физическото развитие и пробива на постоянните зъби при деца и подрастващи от 5 до 12 годишна възраст. За реализирането на целта дисертанта си е поставил пет задачи, за да се оценят зависимостите между пробива на постоянните зъби с размерите на лицето, основните антропометрични признаци и ИТМ.

Материалът на изследването е достатъчен по обем, правилно избран и структуриран, добре документиран и прецизно регистриран, което гарантира достоверност на резултатите.

Методика на изследването. Докторантът е използвал антропологична програма, която включва признаци, групирани съобразно морфофункционалното им сходство – кефалометрични, соматометрични и одонтометрични признаци и индекси и телесна охраненост, с които получава адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Статистическите методи са подходящо избрани с информативност необходима за изследването. Извършена е първична статистическа обработка на данните с помощта на дескриптивен анализ и индексова характеристика. Допълнително данните са обработени с помощта на параметрични анализи и графичен анализ.

Резултати. Резултатите от изследването са нагледно демонстрирани и анализирани в представената документация (графики и таблици). Данните от изследваните антропометрични признаци и пробива на постоянните зъби предоставят информация за растежа на децата и подрастващите през възрастовия период 5-12 години. Развитието и пробива на зъбите са неразривно свързани с нарастването на лицевочелюстните размери. Получените резултати потвърждават зависимостта между процеса на зъбен пробив и кранио-фациалния растеж. С помощта на корелационен анализ докторантът установява статистически значими положителни корелации между антропометричните признаци и отделните категории пробили зъби и при двата пола. Въпреки липсата на изразени междуполови различия по отношение на корелационните зависимости между признаците, при момичетата са установени по-голям брой корелации от умерена и значителна степен вероятно свързани с по-напредналото им морфофункционално развитие.

Изследването на връзката между ИТМ и пробива на зъбите показва и при двата пола най-голям процент пробили зъби при децата със затлъстяване, следвана от наднормено тегло. Най-големи различия, но без да достигат статистическа значимост, в пробива на постоянните зъби между отделните категории телесна охраненост авторът наблюдава при първите молари на горната челюст.

При сравнение на кариозността на изследваните лица докторантът установява положителна корелация между кариозността и ИТМ - най-малък процент на кариозни зъби при децата с нормално тегло, а най-голям (с изключение на долния ляв молар) при децата със затлъстяване.

Изводите обобщават вярно резултатите от изследването. Налице са закономерности при съотношенията между морфофункционалната зрялост и развитието на лицевия дял на черепа при децата. При момчетата се наблюдава по-ранен пробив на постоянни зъби, както и повече пробили зъби от момчетата. Разпределението на децата според ИТМ показва по-голям процент на деца с наднормено и поднормено тегло при момчетата, докато при момчетата е по-голям процента на затлъстяване. При момчетата е установена тенденция към по-висока степен на корелация между антропометричните признаци и ИТМ и пробива на зъбите.

Децата с наднормено тегло показват по-висок процент на пробили зъби отколкото децата с нормално и поднормено тегло.

Преценка на публикациите и личния принос на докторанта. Основните резултати от дисертацията са публикувани в *Acta morphologica et anthropologica*, 2021, *Journal of IMAV*, 2003, *Anthropological review*, 2025, *Comptes rendus de l'Académie bulgare des Sciences*, 2025. Има и 3 съобщения на научни форуми. Публикациите са в съавторство, като във всички докторантът е водещ автор, което ми дава основание да смятам, че има основен принос в резултатите.

Авторефератът е структуриран правилно, като отразява съдържанието, основните резултати и приносите на дисертационния труд.

Препоръките ми за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати са за прилагането им в по-нататъшното изучаване и разширяване на тази проблематика, при което получените резултати да се публикуват и в самостоятелни научни статии.

Заключение. Дисертационният труд на Боян Кирилов разглежда проблем, който е с научен и практически интерес в областта на антропологичната наука. Получени са научни резултати, обогатяващи познанията за предоставя нови и осъвременени данни за пробива на постоянните зъби и развитието на краниофациалния комплекс при деца и подрастващи от 5 до 12-годишна възраст. Авторът провежда за първи път у нас целенасочено антропологично проучване за оценка на връзката между кефалометричните признаци и пробив на постоянните зъби на деца и подрастващи. Това е реален научен принос. Изложението и оформлението на дисертационния труд и на автореферата е много добро. Извършена е голяма по обем и трудна за изпълнение работа. Това показва, че докторантът притежава теоретични знания и професионални умения по научната специалност, както и умения за самостоятелни научни изследвания. Представените материали и документи по процедурата отговарят напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на този закон, Регламента за придобиване на ОНС „Доктор” в ИЕМПАМ на БАН.

Въз основа на изложеното давам положителна оценка за проведеното научно изследване в дисертационния труд, като предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Боян Валентинов Кирилов образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 4. Природни науки, математика и информатика, професионално направление 4.3 Биологически науки, научна специалност Антропология.

Проф. д-р Стефан Сивков, дм

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Stefan Sivkov', is written over a red rectangular box.

22.10.2025 г.